Bonomi, Ivanoe (1873–1951)

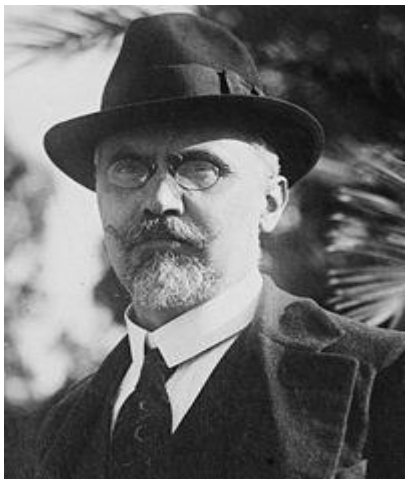

Újságíró, ügyvéd, politikus, miniszterelnök (1921–1922, 1944–1945). Az egységes Olaszország megteremtése utáni politikusok második generációjához tartozott, abba a nemzedékbe, amelynek tagjai már a Risorgimento után születtek.

Bonomi Mantovában látta meg a világot, 1873. október 18-án, szegény kispolgári családban. A Bolognai Egyetem természettudományi karán diplomázott (1896). Két évet tanított Bologna egyik leányiskolájában (a tanítás egyáltalán nem kötötte le), közben tanult is, 1900-ban megszerezte második diplomáját jogtudományokból.

Diákkorában (1893-ban) belépett ugyan a frissen alakult Olasz Szocialista Pártba (1892), eszmei és politikai nézetei azonban akkor még igencsak kialakulatlanok voltak, ugyanis formálódásukat nem befolyásolták erőteljesen sem az olasz szocialista értelmiségieknek a marxizmus klasszikusainak műveiről zajló eszmei vitái, sem a munkásság és a parasztság mindennapi gazdasági és politikai szervezkedése. Első cikkei 1894-ben jelentek meg a rövid életű, mantovai *Il Socialista* hetilapban, amelyet a hatóságok a helyi szocialista szervezettel együtt betiltottak. A következő években (még mindig diák) a rendőrség „szocialista agitátorként" minősítette: Bologna, Ravenna és Mantova megyékben gyűlésen hirdette főként a parasztoknak a szocialista eszméket, cikkeket írt a szocialista újságokba, folyóiratokba. A legfontosabbnak tartotta, hogy a szocialisták „felvilágosítsák" az akkor még zömében analfabéta parasztokat, elindítsák a helyi politikai életbe való bekapcsolódásukat. Bonomi részt vett a Pó-vidéken hamarosan jelentős erővé fejlődő földmunkás ligák (szakszervezetek) és a parasztszövetkezetek szervezésében. Leginkább ilyen fontosnak tartotta a szocialisták szerepét a helyi önkormányzatokban. Szocialista képviselőként egészen az első világháború végéig folytonosan részt is vállalt Mantova város és a megye önkormányzatában. Részt vett a szocialista sajtóban az agrárkérdésről, a földek „szocializálásáról" szóló nagy elvi vitákban is, azonban a parasztság fentebb említett „felvilágosítását", „öntudatra ébresztését" és mindennapi szervezését tekintette előbbrevalónak. Bonomi számára a szocialista mozgalomban nem az „elvi tisztaság" követelményének szem előtt tartása volt a fontos, hanem az, hogy a mozgalom célt adjon a szegényemberek mindennapi demokratikus és szociális küzdelmeihez és megszervezze azokat.

A századforduló és az 1907 közé eső években a fenti kérdésekről külön-külön szinte minden évben megjelent egy-egy brosúrája, nézeteit először a *Le vie nuove del socialismo* (A szocializmus új útjai) című könyvében foglalta össze, amely a liberális értelmiség soraiban is jelentős visszhangra talált. A szocialisták soraiban mindinkább országszerte jó hírnevet szerzett magának. Egyfelől írásai révén (nem csak sokat publikált a pártsajtóban, hanem egyik szerkesztője is volt a párt központi napilapjának, az *Avanti*-nak és a párt elméleti folyóiratának, a *Critica sociale*-nak, s ezeken túl 1905-ben Leonida Bissolatival *L'Azione socialista* címmel külön folyóiratot is alapított). Másfelől a párt országos kongresszusain való szereplésével. Bonomi jó szónok volt, hiányzott belőle az akkori szocialista értelmiségiek nagy részére jellemző doktrínérség – rugalmassága, közvetítő személyisége, jó taktikai érzéke népszerűvé tette a párton belül, és e tulajdonságai

jól hasznosultak a párt különböző áramlatai közötti, akkoriban igen éles elvi és személyi vitákban és küzdelmekben is. Emberüknek tekintették a párt „centrumához" tartozó erők és vezetők, de a „jobboldaliak" is. Segített a „reformistáknak", hogy fölemelkedjenek az imolai kongresszuson (1902) elszenvedett vereségükből és elszigeteltségükből, majd az anarcho-szindikalistákkal szembeni fellépésével hozzájárult a „centristák" győzelméhez a római kongresszuson (1906). Sikerült eloszlatnia a legtekintélyesebb „reformista" vezetőnek, Filippo Turatinak a vele szembeni bizalmatlanságát is –találkoztak az ország uralkodó osztályának az ultrakonzervatív, militarista, despotikus hajlamú csoportjai elleni küzdelemben, az ország modernizációját és demokratizálását kívánó liberális polgári erőkkel való együttműködés keresésében. (Turati inkább Giovanni Giolitti miniszterelnök, míg Bonomi Francesco Saverio Nitti modernizációs elképzeléseihez állt közelebb.)

Annak ellenére, hogy Giolitti kormányai jelentős szociális törvényeket vittek keresztül – hozzáláttak az állam és a közigazgatás, a bíróságok modernizációjához, a politikai demokrácia alapjainak megteremtéséhez – mégsem sikerült kielégíteniük a szocialista és a demokratikus mozgalmak várakozásait, lényegesen enyhíteni a politikai és szociális feszültségeket. Így a század első évtizedének végére az olasz szocialista mozgalomban ismét kiéleződött a különböző irányzatok közötti küzdelem, megerősödött a „burzsoáziával való együttműködést" elutasító, „maximalista" áramlat, amelynek szemében mindinkább Bonomi lett a „reformisták", a „jobboldal" szimbólumembere. Egyebek mellett – miután keményen elítélte a III. Viktor Emánuel király elleni merényletkísérlet (1912. január 14.) – azzal vádolták, hogy föladja a szocialista mozgalom egyik legrégebbi tradícióját, a republikanizmust. Tendenciózusan félremagyarázták a kivándorlással kapcsolatos álláspontját is. (Bonomi a gyors olasz népességnövekedést figyelembe véve elfogadhatónak tartotta a kivándorlást.) Végképp elfogadhatatlannak tartotta a maximalista többség Bonominak a készülő líbiai háborúval kapcsolatos, a háborút támogató álláspontját. A Reggio Emilia-i kongresszuson a többi „ultrajobboldalival" együtt Bonomit is kizárták a pártból. A kizártak élükön Bonomival, Bissolatival és Angiolo Cabrinival (a szövetkezeti mozgalom vezetője) megalakították a tiszavirág életű Olasz Szocialista Reformista Pártot (Partito Socialista Riformista Italiano – PSRI), amely nyíltan vállalta Giolitti kormányának támogatását, majd be is olvadt a miniszterelnök pártjába.

Az első világháború első évében Olaszország semleges maradt, az interventista erők azonban minden irányból sürgették az ország belépését a háborúba. Bonomi az ún. demokratikus interventisták közé tartozott, az olasz hadüzenet után önként jelentkezett a frontra. A háború elhúzódásával az uralkodó körök Olaszországban is a „baloldal" felé való nyitással próbálták leszerelni a háborúval szembeni tömegelégedetlenségét – Bonomi közmunkaügyi miniszter lett (1916. június 18-tól 1917. október 30-ig) Boselli-kormányában.

Bonomi a világháborút követő viharos években is miniszter az egymás követő rövidéletű kormányokban: Nitti első kormányában újra közmunkaügyi miniszter (1919. január 18.–1919. június 23.), majd Giolitti ötödik kormányában előbb hadügyminiszter (1920. március 14.–1921. április 2.), majd pénzügyminiszter (1921. április 2.–1921. július 4.).

Bonomi 1921. július 4-én lett először Olaszország miniszterelnöke, liberális kormánya 1922. február 26-ig maradt hatalmon. A kormányfői tisztség mellett kezdetben néhány napig a kezében tartotta a külügyminiszteri tárcát is, (1921. július 4–7.) a belügyminiszterit pedig végig, egész miniszterelnöksége alatt. Kétségtelen, hogy a szinte polgárháborús hónapokban nem mutatott elszántságot a fasiszta félkatonai szervezetekkel szembeni fellépés terén, miközben az antifasiszta paramilitáris

szervezetekkel szemben (Arditi del popolo) kemény represszió alkalmazott.

A marcia su Roma után, az 1924-es választásokon Bonomi elindult még, de nem sikerült mandátumot szereznie a fasiszta listán szereplő jelölttel szemben.

A fasiszta diktatúra berendezkedése után Bonomi visszavonult a politikától, kedvenc elfoglaltságot talált magának a Risorgimento történetének kutatásával. (Megírta Az olasz politika története a Porta Piától Vittorio Venetóig, 1870–1918. című könyvét.)

1942 második felétől, amikor kezdett láthatóvá válni a fasizmus közelgő katonai veresége, Bonomi kapcsolatba lépett régi liberális barátaival, 1942 szeptemberében illegálisan kiadták a *Ricostruzione* című folyóirat első számát, és régi kapcsolatai alapján közvetítő-összekötő szerepet vállalt III. Viktor Emánuel király és Pietro Badoglio marsall között.

Mussolini bukását és letartóztatását követően (1943. július 25.) Bonomi az újjászerveződő liberális párt egyik római prominens személyisége. Olaszország német megszállásakor Rómában az antifasiszta pártok vezetői Bonomit megválasztották akkor megalakult népfront jellegű tömörülésük (CLN –Nemzeti Felszabadító Bizottság) az elnökévé (1943. szeptember 9.) Bonomi önálló liberális-reformista pártot is alapított, Partito Democratico del Lavoro (Munka Demokratikus Pártja) elnevezéssel, amely nem tudott tömegpárttá növekedni.

Róma felszabadulása után – az antifasiszta pártok és a király közötti előzetes megállapodás nyomán – Bonomi a felszabadult országrészt miniszterelnöke lett. Második kormányát a CLN pártjai (az ország eljövendő három nagy tömegpártja – a kereszténydemokrata, a kommunista és a szocialista párt valamint – a baloldali Akciópárt, a liberális párt és saját pártja) támogatták. Az antifasiszta pártok között kirobbant ellentétek miatt Bonomi 1944. november 26-án lemondott, majd december 10-én

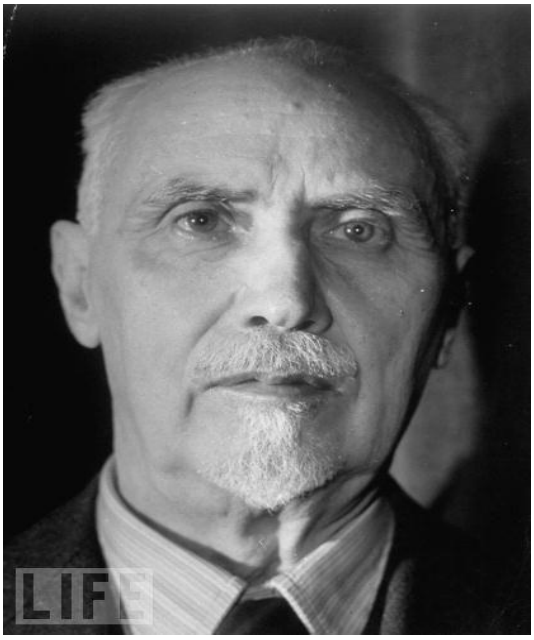

megalakította új kormányát, amelyben a szocialisták és az akciópártiak nem vállaltak tárcát. A harmadik Bonomi-kormány egész Olaszország felszabadulását követően mondott le (1945. június 19.) A kormányfői tisztség mellett Bonomi mind a második, mind a harmadik kormányában kezében tartotta belügyminiszteri tárcát is.

Az Olasz Köztársaság kikiáltása (1946. június 22.) után megválasztott alkotmányozó gyűlésben Bonomi több bizottságnak is az elnöke volt. Időközben (1947. január) a szocialista–szociáldemokra pártszakadást követően megalakult szociáldemokrata párt (PSLI) megválasztotta Bonomit az elnökévé.

A köztársasági alkotmány hatályba lépése (1948. január 1.) és 1948. április 18-i választások után a megalakuló első köztársasági parlament 1948. május 8-án a szenátus elnökévé választotta Bonomit (1948. május 8.) E tisztségét haláláig megtartotta.

Bonomi Rómában hunyt el, 1951. április 20-án, 78 éves korában.

(Horváth Jenő)

Irodalom

Bonomi művei

- *Sulla azione del partito nelle amministrazioni locali*. Modena, Tipografia degli operai, 1900.
- *L'azione politica del Partito Socialista e i suoi rapporti con l'azione parlamentare*. Imola, Cooperativa tipografica editrice, 1902.
- *Ordine del giorno sull'azione politica parlamentare.* Imola, Cooperativa tipografica editrice, 1902.
- *La finanza locale e i suoi problemi.* Milano, Sandron, 1903.
- *Questioni urgenti. Il movimento di resistenza dei contadini, gli scioperi agrarii e il loro avvenire, i lavoratori dei servizi pubblici.* Genova, Libreria Moderna, 1903.
- *La riforma tributaria*. Imola, Coop. tipografica editrice P. Galeati, 1904.
- *Le vie nuove del socialismo.* Milano, Sandron, 1907.
- *Agli operai organizzati. Considerazioni sulla cassa mutua cooperativa italiana per le pensioni di Torino.* Modena, Cooperativa tipografica, 1908.
- *Azione dei socialisti nei comuni. Conclusioni del relatore Ivanoe Bonomi.* Roma, Tip. popolare, 1908.
- *La riforma tributaria.* Roma, Coop. tipografica Avanti, 1910.
- *Le entrate e le spese dei comuni e delle provincie.* Milano, Federazione italiana delle biblioteche popolari. 1914.
- *La politica italiana da Porta Pia a Vittorio Veneto,* 1870–1918. Torino, Einaudi, 1944.
- *Diario di un anno (2 giugno 1943 - 10 giugno 1944).* Milano, Garzanti, 1947.

A Bonomiról szóló tanulmányok

- Luigi Cortesi, *Ivanoe Bonomi e la socialdemocrazia italiana: profilo biografico*. Salerno, Libreria Internazionale, 1971.
- Silvio Lanaro, *Bonomi Ivanoe*, in: Franco Andreucci - Tommaso Detti (a cura di), *Il movimento operaio italiano. Dizionario biografico.* Roma, Editori Riuniti, 1975-1979.
- Luigi Cavazzoli (a cura di), *Ivanoe Bonomi riformatore.* Manduria, Piero Lacaita Editore, 2005 *(Atti del convegno tenuto a Mantova nel 2004).*
- Gabriella Fanello Marcucci, *Ivanoe Bonomi dal fascismo alla Repubblica. Documenti del Comitato Centrale di Liberazione Nazionale (dicembre 1942-giugno 1944),* Manduria-Bari-Roma, Piero Lacaita Editore, 2005.

A képek forrása

- http://it.wikipedia.org/wiki/Ivanoe_Bonomi
- www.life.com/image/50526594